

Dagens Kina – utvecklad kapitalism och USA:s främsta rival

De två artiklar som återges nedan (hämtade från tidskriften *Röda Rummet* nr 3-4 2025) handlar om dagens Kina. Av dessa argumenterar den första för att dagens Kina måste betraktas som kapitalistiskt¹, medan andra menar att Kina även bör betraktas som imperialistiskt. De flesta marxister är nog överens om detta, men det finns även dem som har en annan uppfattning.

För att belysa dessa frågeställningar ytterligare ges lästips allra sist.

Eli Friedman: Varför Kina är kapitalistiskt

Kina är idag kapitalistiskt. Detta har inneburit en oerhörd omvandling av ett land som i princip hade avskaffat privat ägande av produktionsmedlen under 1950-talet. Dessutom genomförde Kina några av 1900-talets mest radikala politiska experiment under det följande decenniet. Trots den djupgående förändringen av produktionsförhållandena under de senaste fyrtio åren, behåller Kommunistpartiet (KKP) sitt maktmonopol. Partiet utger sig fortfarande för att vara socialistiskt, om än med ”kinesiska särdrag

Kinas kommunistiska väg till kapitalism har skapat en djup förvirring inom vänstern (både i Kina och globalt) om hur man ska beskriva dagens situation.² Att klargöra denna fråga är mycket viktigt för antikapitalistisk kamp, och blir allt viktigare givet Kinas växande globala makt. I slutändan handlar frågan om följande: Tror vi att den kinesiska staten och dess opposition mot den USA-ledda världsordningen bidrar till en frigörande politik eller inte? Om svaret är nej och vi förstår Kina som låst i en kamp med USA om kontrollen över systemet – snarare än ett försök att överskrida kapitalismen – leder det till en helt annan politisk slutsats: Att vi själva, i opposition till alla stater, måste skapa en radikal oberoende väg till frigörelse.

Kapitalism är ett notoriskt komplext begrepp, och jag kan bara behandla vissa fundamentala frågor här. I grunden är det ett system där mänskliga behov underordnas produktion av värde. Värdeproduktionen institutionaliseras genom ett allmänt beroende av marknaden, utifrån vilken varuformen blir grunden för mänskliga relationer. Kapitalets logik visar sig inte bara i den ekonomiska exploateringen av arbete och dess följande klassbaserade sociala relationer. Utan även i andra former, såsom politisk dominans på arbetsplatsen, i staten och samhället.

¹ Artikelförfattaren är bl a medförfattare till boken *China in Global Capitalism: Building International Solidarity Against Imperial Rivalry* (2024) – se lästipsen allra sist. Om denna se artikeln av Chris Slee i lästipsen nedan.

² Ralf Ruckus, *The Communist Road to Capitalism: How Social Unrest and Containment Have Pushed China's (R)evolution since 1949* (Oakland CA: PM Press, 2021).

Trots viktiga skillnader mellan Kina och den liberala angloamerikanska modellen, kommer vi se att Kina blivit helt och hållet kapitalistiskt.

Tecknen på kapitalism finns överallt i Kina. Landets metropoler är utsmyckade med Ferrari-bilar och Gucci-butiker, inhemska och utländska företagslogotyper lyser över skyskraporna, som med sina lyxiga bostäder finns i varje större stadskärna. Kinas snabba utveckling från ett av världens mest ekonomiskt jämlika länder till ett av de mest ojämlika ger en skymt av att landet har förändrats strukturellt.³ Till detta kan tilläggas Kinas medlemskap i WTO, regeringens upprepade försäkringar att landet är en marknadsekonomi, Xi Jinpings försvar av globalisering i Davos, samt hans krav att marknaden ska spela en ”avgörande roll” i resursfördelningen. Alla tydliga tecken på att Kina omfamnar kapitalismen.⁴ På samma sätt speglar kulturen en kapitalistisk grundinställning, som hyllandet av hårt arbete, rå konsumism, och dyrkan av företagsikoner som Steve Jobs och Jack Ma som unika genier.

Det vore dock ett misstag att förväxla effekter av kapitalism med kapitalism som system. För att mer utförligt förstå hur kapitalet blivit den styrande principen för Kinas stat och ekonomi måste vi undersöka frågan mer på djupet.

Ekonomi, arbete och social reproduktion

En radikal kritik av kapitalet kan, likt Marx, börja med varan. En vara är både användbar för någon och har ett bytesvärde. I ett kapitalistiskt produktionssystem dominerar bytesvärdet, det vill säga vilka varor som produceras avgörs av möjligheten till profit snarare än deras användbarhet. Marx inleder *Kapitalet* med en analys av varuformen eftersom han antog att en förståelse av den var nyckeln till att förstå kapitalismen som system.

Om vi studerar Kina i dag råder det ingen tvekan om att varuproduktionen har blivit allmänt gällande. Detta blir tydligt om vi tittar på de enorma transnationella leveranskedjor som är centrerade i Kina. Exploateringen av kinesiska fabriksarbetare, som producerar allt från mobiltelefoner till bilar, medicinsk utrustning, kläder och möbler, har berikat både inhemska och utländska företag. Detta har lett till en exportboom av aldrig tidigare skådat slag.⁵ Kinesiska teknikjättar som Tencent, Alibaba, Baidu och ByteDance skiljer sig till viss del från företag i Silicon Valley, men i likhet med dem är deras målsättning att producera teknik som i första hand är inriktad på varufiering av information. På samma sätt är återkommande fastighetsbubblor och extremt lönsamma utvecklingsbolag en indikation på att bostäder produceras utifrån efterfrågan på marknaden.⁶ I många sektorer är det tydligt att produktionen i första hand är inriktad på att generera profit, snarare än att möta mänskliga behov.

En analys av varuproduktion är upplysande, men det är mer politiskt kraftfullt att närma sig frågan från ett annat håll: Snarare än att fråga vad kapitalet kräver för att säkerställa sin fortsatta expansion bör vi fråga hur människor överlever. Hur säkerställer det kinesiska proletariatet – en grupp människor vars enda produktiva egendom är deras egen arbetskraft – sin sociala reproduktion? Svaret är, som i alla andra kapitalistiska samhällen, att proletärererna måste hitta ett sätt att knyta sig till kapitalet för att överleva. Grundläggande behov som mat, bostad, utbildning, sjukvård, transporter samt tid för fritid och socialt umgänge är inte själv-

³ Sara Hsu, “[High Income Inequality Still Festering in China](#)”, *Forbes*, november 18, 2016.

⁴ Bryce Baschuk, “[China Loses Landmark WTO Dispute against EU](#)”, *Bloomberg*, juni 16, Xinhua, “Full Text: [Xi Jinping’s keynote speech at the World Economic Forum](#),” The State Council Information Office, The People’s Republic of China, april 6, 2017, “[Xi stresses decisive role of market in resource allocation](#),” NPK & CPPCC, årlig session, 2020.

⁵ Ho-Fung Hung, *The China Boom: Why China Will Not Rule the World* (New York: Columbia University Press, 2017).

⁶ ”Ledande kinesiska bostadsbolag på [Fortune China 500](#), ranking 2023, efter inkomster (i miljarder yuan)”, Statista, hämtad juli 14, 2020.

klart garanterade. Snarare kan den stora majoriteten av människor i Kina bara säkra dessa behov om de först kan göra sig användbara för kapitalet.

Det kinesiska samhället är naturligtvis mycket heterogent, uppdelat efter socioekonomiska skillnader, och från dessa följer att det finns många olika försörjningsstrategier. Den demografiskt och politiskt mest relevanta kategorin, för att belysa argumentet, är den inhemska migrantarbetaren. De utgör nästan trehundra miljoner människor som inte lever på sin officiella hushållsregistrering (hukou). Denna arbetskraft utgör ryggraden i Kinas industriella omvandling.⁷ När en migrantarbetare lämnar platsen för sin hukou-registrering avstår de från alla rättigheter till statligt subventionerad reproduktion. I praktiken gör det dem till andra klassens medborgare i sitt eget land. Den enda anledningen till att hundratals miljoner människor gör detta val, vilket kanske är uppenbart, är att de tvingats av marknadskrafter att migrera till städerna. De kan inte överleva i sina fattiga hembyar på landsbygden.

Införandet av kapitalistiska arbetsrelationer i Kina under slutet av 1970-talet var politiskt kontroversiellt. Många inom KKP var fortfarande maoister och förespråkade systemet av livstidsanställningar för industriarbetare.⁸ Men på 1990-talet var debatten över, vilket blev tydligt med 1994 års arbetslag. Den innebar att en rättslig mall för lönearbete etablerades. Snarare än att etablera en hårt reglerad arbetsmarknad i socialdemokratisk anda (som många av 1970-talets kinesiska reformatorer önskade) har arbetskraften varufierats och en mycket större andel har tvingats till informella anställningar.⁹ Trots införandet av 2008 års arbetskontraktslag, som specifikt syftade till att öka förekomsten av juridiskt bindande anställningskontrakt, dominerar fortfarande informella anställningsformer. Andelen migrantarbetare som täcktes av kontrakt sjönk under tidigt 2010-talet till endast 35,1 procent 2016.

Arbetare utan kontrakt har inget rättsligt skydd, vilket gör det extremt svårt att hantera brott mot arbetsrätten. Dessutom är socialförsäkringar – inklusive sjukförsäkring, pensioner, arbetsskadeförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och ”födelseförsäkring” – kopplade till arbetsgivaren. Att tvingas till informell anställning producerar andra former av exkludering och beroende av marknaden för människor som lever utanför sitt hukou-område. Om en person utan lokal registrering, till exempel, vill skriva in sitt barn på en offentlig stadsskola måste man kunna visa upp ett lokalt arbetskontrakt. Enbart detta krav utesluter en stor majoritet av migranterna från offentliga skolor. Dessutom finns stora skillnader i riktlinjer gällande fördelning av offentliga välfärdstjänster mellan städer. Den allmänna logiken är att gynna dem som enligt staten är användbara för att utveckla den lokala ekonomin.¹⁰ Många stora städer har ”poängbaserade” system där sökande måste samla poäng baserat utifrån en mängd kriterier som exempelvis utbildningsnivå, yrkescertifikat och ”mönsterarbetare”-utmärkelser för att få tillgång till välfärdstjänster.¹¹ De som inte når de nödvändiga kraven eller poängen lämnas åt marknadens nycker.

Situationen är något annorlunda för stadsproletärer som arbetar på samma plats som sin hukou-registrering, och villkoren är definitivt bättre i ett materiellt perspektiv. De har tillgång

⁷ Kam Wing Chan, ”China’s hukou system at 60: continuity and reform”, i [Handbook on Urban Development in China](#), red. Ray Yep, June Wang, and Thomas Johnson (Cheltenham UK: Edward Elgar Publishing, 2019), 59–78.

⁸ Xibao Lü and Elizabeth J. Perry, red., Danwei: [The Changing Chinese Workplace in Historical and Comparative Perspective](#) (Armonk, NY: M. E. Sharpe, 1997).

⁹ Sarosh Kuruvilla, Chaing Kwan Lee, and Mary E. Gallagher, red., [From Iron Rice Bowl to Informalization: Markets, Workers, and the State in a Changing China](#) (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2011).

¹⁰ Eli Friedman, ”Just-in-Time Urbanization? Managing Migration, Citizenship, and Schooling in the Chinese City,” [Critical Sociology](#) 44, no. 3 (2017): 503–18.

¹¹ Yiming Dong and Charlotte Goodburn, ”Residence Permits and Points Systems: New Forms of Educational and Social Stratification in Urban China”, [Journal of Contemporary China](#) 29, no. 125 (2019): 647–66

till offentliga skolor, ibland vissa bostadssubventioner, och har juridiskt bindande arbetskontrakt i mycket högre utsträckning. Välfärdsförmånerna är dock inte generösa i Kina, sociala utgifter som andel av BNP ligger långt under OECD-genomsnittet även om stadsbor har en bättre chans att få tillgång till dem.¹² På grund av stora hål i de sociala skyddsnäten tvingas även relativt privilegierade grupper göra sig själva användbara för kapitalet för att säkra en adekvat sjukvård, en anständig bostad eller trygghet på ålderdomens höst. Försörjningsprogrammen är inte tillräckliga, och är inte heller avsedda att stödja arbetarens sociala reproduktion på en samhälleligt acceptabel nivå.¹³

Politisk makt

Det är inte bara Kinas ekonomi som är kapitalistisk. Även staten styr i kapitalets allmänna intresse. I likhet med varje annat kapitalistiskt land har den kinesiska staten sin egen relativa autonomi i förhållande till kapitalismens krav. Även om man kan diskutera vilken stat som har mest autonomi, är det tydligt att den kinesiska staten har bundit sig till kapitalet, vilket representerar en djupgående förändring av styrelseskicket.

Ett särskilt framträdande exempel var den våldsamma polisrepressionen 2014 av en strejk med fyrtyotusen arbetare på den taiwanesiskägda skofabriken Yue Yuen – den historiska ironin att kravallpolis ingrep till förmån för taiwanesiska kapitalister gick inte arbetarna förbi.¹⁴ Kina har under de senaste tre decennierna sett en explosion av arbetaruppror och landet är globalt ledande i vilda strejker.¹⁵ Hur agerar staten när arbetare undanhåller sitt arbete från kapitalet? Strejker har oundvikligen varit och har sin egen unika karaktär, men oavsett finns polisen nästan uteslutande på chefens sida – en tjänst de erbjuder till inhemska såväl som utländska kapitalister och statligt ägda företag. Det finns oräkneliga fall där polisen eller statligt sponsrade ligister använt våld för att bryta strejker. Om en strejk ställer frågan ”på vems sida står du?”, så är den kinesiska statens val tydligt. Den kapitalcentrerade logiken är uppenbar på verkstadsgolvet.

Statligt våld har också använts av polisen för att kontrollera informella arbetare i det offentliga stadsrummet. Den mycket hatade chengguan – en parapolisstyrka bildad 1997 i syfte att upprätthålla ordningsstadgarna – har vid otaliga tillfällen använt chockerande våldsamma metoder för att rensa bort gatuförsäljare och andra informella arbetare från gatorna.¹⁶ Regelbunden polisbrutalitet har genererat ett djupt och utbrett hat, och upplopp mot chengguan är vanliga bland landets informella arbetare. I det kanske mest spektakulära och våldsamma fallet tog migrantarbetare 2011 i Zengcheng, Guangdong, till gatorna i massprotester. Ett rykte hade spritts om att en gravid kvinna fått missfall efter att hon blivit misshandlad under en chengguan-operation. Efter flera dagar av spridda upplopp slog Folkets befrielsearmé brutalt ned upproret.¹⁷

Om vi betraktar kapitalet inte bara som en ekonomisk relation baserad på exploatering, utan också som en politisk relation där arbete är underordnat, finns det andra viktiga händelser

¹² ”[Left to Rot: The Crisis in China’s Pension System](#)”, 闫 Chuǎng (blogg), mars 2, 2020.

¹³ Dorothy J. Solinger, ”[The Urban Dibao: Guarantee for Minimum Livelihood or for Minimal Turmoil?](#)”, i *Marginalization in Urban China: Comparative Perspectives*, ed., Fulong Wu and Chris Webster (New York: Palgrave and Macmillan, 2010), 253–77.

¹⁴ Stefan Schmalz, Brandon Summer, and Hui Xu, ”[The Yue Yuen Strike: Industrial Transformation and Labour Unrest in the Pearl River Delta](#)”, *Globalizations* 14, no. 2 (2017): 285–97.

¹⁵ Eli Friedman, Zhongjin Li, and Hao Ren, eds., *China on Strike: Narratives of Workers’ Resistance* (Chicago: Haymarket, 2016).

¹⁶ Matt Schiavenza, ”[Meet the ‘Chengguan’: China’s Violent, Hated Local Cops](#)”, *Atlantic*, juli 22, 2013. Sarah Swider, ”[Reshaping China’s Urban Citizenship: Street Vendors, Chengguan, and Struggles Over the Right to the City](#)”, *Critical Sociology* 41, no. 4–5 (2015): 701–16.

¹⁷ BBC News, ”[Zengcheng riot: China forces quell violent unrest](#)”, *BBC News*, juni 14, 2011.

utifrån vilka statens agerande är förenligt med kapitalets logik.¹⁸ Precis när Folkrepubliken Kina inledde sin övergång till kapitalism beslutade Deng Xiaoping 1982 att ta bort strejkrätten från konstitutionen. I linje med denna inskränkning av arbetarnas rättigheter har det under lång tid funnits ett förbud mot arbetares självständiga organisering. Den enda lagliga fackföreningen är den Allkinesiska fackföreningsfederationen, en organisation som uttryckligen är underställd KKP och som i praktiken är underställd kapitalet på arbetsplatsen. Det är exempelvis vanligt att personalchefer i företag utses till ordförande i företagsfacket, utan ens en rökridå av demokratisk delaktighet för arbetarna. Det säger sig självt att arbetare inte uppfattar dessa fackföreningar som meningsfulla representanter för sina intressen. Alla försök att bygga autonoma organisationer har mötts med hårt förtryck.

Proletariatets politiska underkastelse sträcker sig också till statliga strukturer. I likhet med alla kinesiska medborgare har arbetare ingen möjlighet till självständig organisering i civilsamhället, att bilda politiska partier, eller någon form av självständig politisk representation. Därmed är de helt beroende av KKP:s välvilja att representera dem. Partiet påstår sig inte längre representera arbetarnas och böndernas intressen gentemot deras klassfiender. Sedan man tillät kapitalister att gå med i partiet, och introducerade konceptet ”Tre representationer”, det vill säga att partiet representerar (i) produktiva produktivkrafter, (ii) progressiv kultur, och (iii) hela folkets intressen. Under Jiang Zemin har KKP haft som mål att representera ”fundamentala intressena hos det överväldigande flertalet av det kinesiska folket.”¹⁹ I kombination med att staten i praktiken har förbjudit erkännande av klassantagonism blir det tydligt att den sociala basen för enpartistytret har genomgått en djup kontrarevolution.

En snabb översikt av centralregeringens sociala konstitution räcker för att se att kapitalet inte bara har god tillgång till statsmakten, kapitalet är fundamentalt oskiljbar från den. Antalet arbetarrepresentanter i Nationella folkkongressen (NPK) sjönk till endast 2,89 procent under mandatperioden 2003–2008, en dramatisk nedgång sedan 1970-talet. Den häpnadsväckande koncentrationen av rika i NPK och Kinesiska folkets politiskt rådgivande konferens är det mest talande exemplet på formaliseringen av kapitalets politiska makt. År 2018 hade de rikaste 153 medlemmarna i dessa två centrala statliga organ en uppskattad sammanlagd förmögenhet på 6110 miljarder kr.²⁰ Nationella folkkongressen har också försökt att inkludera personer, så som Ma Huateng (chef för internetjätten Tencent), som har tjänat miljarder i den privata sektorn. Men kopplingarna mellan ekonomisk och politisk makt fungerar även i motsatt riktning: Familjen till Wen Jiabao (den tidigare premiärministern) utnyttjade sina politiska kontakter för att bygga en personlig förmögenhet uppskattad till 25,4 miljarder kr.²¹ I 2000-talets Folkrepubliken Kina föder kapital politisk makt, precis som politisk makt föder kapital.

Det styrande partiets påstående att Kina är socialistiskt stöds helt enkelt inte av verkligheten. Dock har landets ekonomi några särdrag som skiljer landet från merparten av kapitalistiska länder idag. Därför förtjänar dessa särdrag något mer uppmärksamhet.

Statlig involvering i ekonomin

Det råder inga tvivel om att den kinesiska statens interventioner i ekonomin är större än i de flesta kapitalistiska länder. Men om vi betraktar kapitalismen som helhet, och inte bara dess relativt nya nyliberala form, framstår inte Kina som särskilt exceptionellt. De statsägda företagen i Kina bidrar med mellan 23 och 28 procent av BNP, vilket är högt i dagens värld. Men statsintervention (dirigisme) är inget nytt för kapitalismen, synligt inte enbart i sitt hemland Frankrike, utan också i en mängd olika fascistiska länder och det självständiga

¹⁸ Harry Cleaver, *Reading Capital Politically* (Leeds: Anti-Theses, 2000).

¹⁹ china.org.cn, ”What is ‘Three Represents’ CPC Theory?”, *China Through a Lens*, hämtad juli 13, 2020.

²⁰ Sui-Lee Wee, ”China’s Parliament is a Growing Billionaires Club”, *New York Times*, mars 1, 2018.

²¹ David Barboza, ”Billions in Hidden Riches for Family of Chinese Leader”, *New York Times*, oktober 25, 2012.

Indien under 1900-talet. Till och med i Taiwan under KMT bidrog statsägda företag så sent som i slutet av 1980-talet med nästan en fjärdedel av BNP.²² Statsintervention för ökad effektivitet, lönsamhet och förutsägbarhet är inte i motsättning till kapitalism, utan en nödvändig komponent. Från arbetarnas perspektiv är det en minimal skillnad mellan privat och statligt kapital. Tiotal miljoner statsanställda fick sparken under 1990-talet och tidigt 2000-tal som en del av statens kampanj mot livstidsanställningar för arbetare.²³ Inkastade på en arbetsmarknad som de var totalt oförberedda för skapade denna privatiseringskampanj försörjningskriser och mötte ett massivt motstånd från den delen av arbetarklassen som gynnats av det tidigare systemet med livstidsanställningar.²⁴

Efter denna omvälvning följde en stöld av arbetares pensioner och annan offentlig egendom. De kvarvarande statliga företagen har underställts hårda budgetregler och marknadskrafter, inklusive en marknadsbaserad arbetsregim.²⁵ Som sociologen Joel Andreas dokumenterat har experimenten med demokrati på arbetsplatsen under Maoeran, om än ofullständiga, halsuggits av marknadsiseringen. Arbetare är idag lika underställda ledningen i statliga företag som i privata.²⁶ Statliga företag är inte i någon egentlig mening offentlig egendom – de tillhör och kontrolleras av en stat som inte är ansvarig inför folket.

Jordfrågan i Kina är besläktad med frågan om offentligt ägande, men har sina specifika kännetecken. Allt land i städerna ägs av staten, och allt land på landsbygden ägs kollektivt av lokalinvanarna. Omfattande forskning har dock visat att separationen av användarrättigheter och äganderättigheter har lett till en kapitalistisk användning av marken. I städerna har detta lett till en historiskt oöverträffad konstruktion av bostäder och som redan noterats är den helt styrd av efterfrågan på marknaden. Lokala styren i städerna är i hög utsträckning finansiellt beroende av vinster från landauktioner, vilket gör att deras intressen är sammanflätade med bostadsutvecklarens.²⁷

Hukou-hemman på landsbygden har rätt till en bit jord. Men den massiva migrationen från landsbygden till städerna gör det tydligt att jorden sällan har tillräckligt hög kvalitet för social reproduktion. Städernas geografiska expansion har lett till massiv fördrivning av bönder. Precis som arbetare i statliga företag har bönder och deras ledare små möjligheter att säkerställa, kontrollera och försvara sin (nominellt) kollektivt ägda mark. Konsekvensen har blivit en serie av landavyttringar under vilka bönder generellt får en bråkdel av jordens marknadsvärde, medan partitoppar och bostadsutvecklare tar vinsterna.²⁸ Slutligen, för de personer på landsbygden som fortfarande har jord, så har jordbruket i Kina genomgått en kapitalistisk transformation under vilken användarrättigheter till land har koncentrerats till stora jordbruksföretag samtidigt som insatsvaror i jordbruket har varufierats. Att jorden formellt ägs kollektivt har betytt lite för att hindra denna process.

Logiken av kapitalistisk värdeproduktion har bäddat in sig i ekonomin och staten. Något som i grunden förändrat Kinas sociala struktur. Men att förstå klassrelationerna i det nutida Kina är

²² Ming-sho Ho, ”[Manufacturing Loyalty: The Political Mobilization of Labor in Taiwan, 1950–1986](#)”, *Modern China* 36, no. 6 (2010): 559–88.

²³ Dorothy J. Solinger, ”[Labour Market Reform and the Plight of the Laid-Off Proletariat](#)”, *China Quarterly* 170 (2002): 304–26.

²⁴ Feng Chen, ”[Subsistence Crises, Managerial Corruption, and Labour Protests in China](#)”, *China Journal* 44 (2000): 41–63.

²⁵ Mary E. Gallagher, ”[Time is money, efficiency is life: The transformation of labor relations in China](#)”, *Studies in Comparative International Development* 39 (2004): 11–44.

²⁶ Joel Andreas, *[Disenfranchised: The Rise and Fall of Industrial Citizenship in China](#)* (Oxford: Oxford University Press, 2019).

²⁷ Meg E. Rithmire, *[Land Bargains and Chinese Capitalism: The Politics of Property Rights under Reform](#)* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015).

²⁸ Landesa, ”[Landesa Survey on Land Rights in China](#)”, Landesa, hämtad juli 13, 2020.

bara ett första steg. En mer omfattande utvärdering av den komplexa samverkan mellan klass och andra former av sociala hierarkier, så som baserade på etnicitet, genus, geografi och medborgarskap, är nödvändig för att formulera ett ändamålsenligt politiskt svar till dagens djupa kris. Det finns många akuta praktiska frågor som inte kan lösas enbart genom klassanalys, för att inte tala om analyser från dominerande liberala eller etnonationalistiska modeller.

Hur ska vi tolka den kinesiska statens försök att politiskt kväva det sociala motståndet i Hong Kong, Kinas löften om att annektera Taiwan, och Han-kinesisk bosättarkolonialism i Xinjiang och Tibet? Är de enorma globala investeringsökningarna genom initiativet ”Ett bälte, en väg” en indikation på ett framväxande kapitalistiskt imperium? Vad skulle kunna vara ett radikalt antinationalistiskt och antiimperialistiskt svar på den intensifierade konflikten mellan USA och Kina? Detta är några av de mest brännande frågorna som vänstern möter idag, och det finns inga enkla svar. Men detta är säkert: den kinesiska statens falska löften om att ensamt leda världen in i en socialistisk framtid måste helt avvisas av antikapitalister. Som Marx och Engels skrev i *Den tyska ideologin*:

Kommunism är för oss inte ett tillstånd som skall uppnås, ett ideal efter vilket verkligheten skall inrätta sig. Det vi kallar kommunism är den verkliga rörelse som upphäver det nuvarande tillståndet. Betingelserna för denna rörelse framgår ur de nu bestående förutsättningarna.

Hur lockande det än kan vara att lita på en framväxande supermakt, är det en illusion att tro att den kommer skapa den värld vi vill ha. Det är vi själva som måste bygga den världen. <<

Artikeln publicerades ursprungligen i [Spectre Magazine](#) 15 juli 2020.

Bearbetad översättning av *Mattias Börjesson*

Anders Karlsson: Kina – den uppåtstigande imperialistmakten

Ingen har kunnat undgå att Kina över tiden stärkt sina positioner på den internationella arenan. Men hur stark makt besitter egentligen dagens härskare i Beijing? Anders Karlsson tecknar en bild av dagens kinesiska imperialism.

Torkil Lauesen ger oss i sin artikel *Imperialismens kris och kapitalismens slut*²⁹ en välskriven översikt av den marxistiska synen och analysen av fenomenet imperialism som en ofrånkomlig konsekvens av kapitalismens historiska utveckling. Kapitalexporten, när ekonomiska aktörer spränger nationalstatens bojar, utgör här det tydligaste kännetecknet, det som Lenin i hög grad uppehöll sig vid i sin bok *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium* (1917). I sin syn på dagens Kina – och dess roll i det rådande världssystemet – skiljer sig dock Lauesen markant från den uppfattning som är vanligt förekommande i den politiska tradition där vår tidskrift *Röda rummet* har sina rötter.

Lauesen definierar inte Kina som en i grunden uppåtstigande imperialistisk makt, vilken utifrån den positionen strävar efter att utmana USA:s hegemoni. Han uppfattar därvid inte heller att Kinas relationer till fattiga länder i det globala Syd tenderar att vara asymmetriska, så kallade ojämna utbyten. Han ser snarare landet som en möjlig central faktor i det globala Syds kamp för en mer rättfärdig världsordning. I motsats till Lauesens synsätt vill denna artikel belysa Kinas växande makt som USA:s främsta imperialistiska rival.

En stats agerande på den globala arenan har sin grund i hur det inhemska nationella produktionssättet utvecklas, och vilken styrka denna stat har till att påverka skeenden bortom dess egna gränser. För att ge en fördjupad bild av Kina som maktfaktor publicerar vi även i detta

²⁹ Se [Imperialismens kris och kapitalismens slut](#) (på *Röda rummets* hemsida)

nummer Eli Friedmans artikel *Varför Kina är kapitalistiskt*. Det är också i kontrast till Lauesens text, där Kinas produktionssätt inte definieras som kapitalistiskt utan som ett övergångssamhälle med en utveckling av produktivkrafterna som skapar förutsättningar för landet att i framtiden återigen styra mot socialismen.

Kinas utrikespolitik lades redan i början av 1970-talet om radikalt, vilket främst bottnade i ett närmande till USA under Nixon/Kissingereran. Det kunde exempelvis handla om hjärtliga förbindelser med Pinochetregimen i Chile, stöd till shahens Iran, uppbackning av den reaktionära gerillan UNITA i Angola eller hätska angrepp mot Kuba. Solidaritet med befrielseströrelser var ett minne blott och allt underordnades kampen mot den dåtida stora fienden Sovjet. Det ledde så långt som till en militär invasion och krig mot Vietnam 1979, bland annat.

Kina blir kapitalistiskt

Men det var först i slutet av 1970-talet – med Deng Xiaoping som den dominanta arkitekten – som en omstrukturering av ekonomin påbörjades. Kina öppnade upp sig gentemot den kapitalistiska omvärlden när man 1980 blev medlem av världshandelsorganisationen WTO:s föregångare GATT. Dessutom skapades frizoner i flera kustområden där utländska företag fick möjlighet att exploatera billig inhemsk arbetskraft. Sedan – under runt 20 års tid fram till millennieskiftet – kom ett kapitalistiskt produktionssätt att stegvis ta form. Faktumet att landet – med dess jättebefolkning och gigantiska marknad – integrerades i det världsekonomiska systemet bidrog väsentligt till de starka globala tillväxtåren 1980–2008. Idag är Kina det land i världen som på hemmaplan uppvisar det största värdet av utländska direktinvesteringar. Dessa kapital drar fördel av den billiga arbetskraften, som inte heller har någon rätt att strejka eller organisera sig i fria fackföreningar, samtidigt som Kina självt blivit en stor kapitalexportör när dess företag etablerat sig runtom i världen. Det är lite av ett kinesiskt särdrag i förhållande till andra imperialistiska länder att man är öppet för kapitalistiskt superexploatering, samtidigt som man självt agerar på samma sätt i stora delar av det globala Syd.

Kina hade under flera decennier en tillväxttakt på över nio procent, vilket lagt grunden för att landet snabbt blivit en stark global maktfaktor. Redan 2009 var man världens största varuexportör, ekonomin är idag ungefär lika stor som USA:s och valutareserven är därtill den största i världen. Staten/kommunistpartiet ingriper mer direkt och frekvent i ekonomin än i de väst-imperialistiska länderna och – till skillnad mot i Ryssland under 1990-talet – förlorade man inte kontrollen över den kapitalistiska omstruktureringsprocessen. Det har inte minst varit ett krav från Kina när utländska företag etablerar sig att deras teknologiska processer kommer landet till del, vilket är en avgörande orsak till att Kina idag inom många områden uppnått en sådan kompetens att man ligger i högteknologisk framkant.

Kapitalexportens dimension

Kinas utländska direktinvesteringar har sedan 2000-talets början vuxit explosionsartat, inte minst symboliserat av att man har årliga ekonomiska stormöten med såväl Afrikas som Latinamerikas länder. Antalet kinesiska företag som investerar utomlands kan idag räknas i tiotusental och man täcker nästan all världens länder. Det mest omtalade och spektakulära projektet är *Den nya Sidenvägen*. Denna gigantiska satsning lanserades 2013 och handlar primärt om investeringar i infrastruktur – i form av motorvägar, järnvägar, hamnar och flygfält – mot övriga Asien, Europa och Afrika. I dagsläget har 68 länder anslutit sig till projektet. Totalt sett uppvisar fortfarande USA:s kapitalexport ett större globalt avtryck men Kina knappar in. En annan väsentlig parameter är vilken roll en aktör spelar som långivare i det rådande världssystemet. Kina har här gått om den av västimperialismen kontrollerade Internationella Valutafonden (IMF) som den största aktören.

Kinas kanske viktigaste ekonomiska vapen är dock att man kontrollerar ungefär 70 procent av världsmarknaden för kritiska metaller, ett enormt spänningsfält gentemot USA vars elektronik och rustningsindustri är höggradigt beroende av dessa råvaror. Vi såg det i våras när USA belade många kinesiska varor med drastiskt höjda importtullar. Kina slog omedelbart tillbaka genom att i praktiken stoppa exporten av kritiska metaller till USA, varefter Trumps administration tvingades retirera.

I frågan om militära resurser kan å andra sidan fortfarande inte Kina mäta sig med USA. Enligt det erkända fredsforskningsinstitutet SIPRI:s senaste årsrapport uppgick USA:s militära utgifter 2024 till 997 miljarder dollar (36,7 procent av den globala totalen), medan Kinas uppgick till 314 miljarder dollar (11,6 procent av totalen). Kina har inte heller till skillnad mot USA något finmaskigt nät av militärbaser som spänner över hela jordklotet. Landet har idag endast en bas, i Djibouti på Afrikas horn, medan USA:s baser kan räknas till runt 750.

Häxkitteln Sydkinesiska sjön

Vi kan dock se hur Kina idag uppträder alltmer aggressivt i sitt närområde Sydkinesiska sjön där man med sina anspråk kommit på kant med övriga kuststater, negligerar fullständigt internationell rätt och uppträder militärt hotfullt. Allra tydligast visas musklerna mot Taiwan – med hangarfartyg som patrullerar runt ön och stridsflyg som dagligdags kränker taiwanesiskt luftrum. Kinas starka man Xi Jinping har också svurit på att under sitt regentskap införliva Taiwan – ”om nödvändigt med våld”. USA är dessutom med militära fartyg på plats i Sydkinesiska sjön.

Imperialisterna trakasserar oss på ett sådant sätt att vi måste ta itu med dem på allvar. Vi måste inte bara ha en stark reguljär armé, utan också organisera stora kontingenter av folkmilisen. Detta kommer att göra det svårt för imperialisterna att röra sig en enda centimeter i vårt land i händelse av en invasion. Mao Zedong

En parallell kan dras till det förra seklets första decennier när Storbritannien fortfarande var den globala hegemonen, men där USA var på frammarsch och i Centralamerika och Karibien

alltmer lät sin militära makt tala. Är Sydkinesiska sjön idag på ett liknande sätt ett kinesiskt ”övningsområde” inför än vidare aktionsradier?

Vi ser idag en värld där två imperialistiska block utkristalliserat sig i kampen om inflytande och makt. Dels har vi det västimperialistiska blocket, lett av USA med främst EU och Japan som i slutändan allierade. Och dels har vi det kinesiska blocket med Kina självt och Ryssland som dess främsta vapendragare. Det allt mäktigare Indien intar därvid än så länge en mellanposition.

Det finns de på vänsterkanten som välkomnar en, som de ser det, utveckling mot en mer multipolär värld när USA:s hegemoni utmanas. Som socialister bör vi dock inte förhålla oss till verkligheten på det sättet när det är två i grunden reaktionära krafter som står mot varandra. För oss gäller det att efter förmåga bidra till arbetar- och folkrörelseorganisering i båda de imperialistiska blocken. Det är bara så en annan värld på sikt kan bli möjlig.

Lästips

Om den kinesiska kapitalismen och imperialismen

Michael Pröbsting: [Om omvandlingen av samhällelig egendom under Kinas parti-stat-regim](#). (Om hur det kinesiska kommunistpartiet återupprättade kapitalismen i Kina.) och [Man bör inte kamouflera det kapitalistiska och imperialistiska Kina som ”socialistiskt”](#)

Slee: [En ny imperialistisk kapitalistisk makt](#) (om boken *China in Global Capitalism: Building International Solidarity Against Imperial Rivalry*, där bl a författaren till den första artikeln ovan, Eli Friedman, är medförfattare.

Pierre Rousset: [KINA – en ny imperialism uppstår](#) och [Imperialism\(er\), Ryssland, Kina – bidrag till debatten, med fokus på det historiska sammanhanget](#)

Det finns även ”marxistiska” författare som anser att Kina är socialistiskt. Följande artikel ger ett exempel på det: [John Ross och myten om socialism med kinesiska skrivtecken](#)

Historisk bakgrund:

Maurice Meisner: [Maos Kina och efteråt](#). Denna text utgår från den kinesiska kulturrevolutionen på 1960-talet, som efter Maos död ledde till en annan ekonomisk inriktning med marknadsreformer m m som öppnade upp för den kapitalistiska utvecklingen.